

Dr Slavoljub Vujović

Viši naučni saradnik, Ekonomski institut, Beograd. kelovic1967@yahoo.com

Nenad Vujić

Naučni saradnik, Ekonomski institut, Beograd. nenadvujicvuja@mts.rs

SOCIJALNO PREDUZETNIŠTVO -potencijal za pokretanje socijalnog preduzetništva u svetlu sociodemografskih varijabli-

SAŽETAK

Cilj istraživanja je ispitivanje povezanosti između sociodemografskih varijabli (pola, uzrasta, stepena stručne spreme, mesečnog ličnog prihoda ispitanika i mesečnog ličnog prihoda ispitanikovog domaćinstva, broja članova u domaćinstvu i broja članova domaćinstva koji ostvaruju prihode) i mišljenja ispitanika o potencijalu za socijalno preduzetništvo.

Istraživanje je kvantitativnog tipa, rađeno u gradu Zrenjaninu i sprovedeno je putem upitnika u okviru kojeg su se u prvom delu pitanja odnosila na socio-demografske podatke o ispitaniku, dok je u drugom delu grupa zavisnih varijabli bila operacionalizovana putem tvrdnji, koje su ocenjivane preko Likertove skale. Pomenutim tvrdnjama smo ispitivali mišljenje ispitanika o potencijalu za socijalno preduzetništvo u gradu Zrenjaninu.

Za analizu podataka korištena je deskriptivna analiza (procenti, aritmetička sredina), Hi- kvadrat test, T-test, jednofaktorska analiza varijanse i Pirsonov koeficijent korelacije. Nivo statističke značajnosti postavljena je na $p < 0.05$, a svi dobijeni podaci su obrađeni u programu SPSS, verzija 23.

Poseban problem pojavio se kod formulisanja upitnika, jer ispitanici nisu dovoljno upoznati sa kategorijom socijalnog preduzetništva (preduzetništva da, ali socijalnog u dovoljnoj meri ne), te je pitanja trebalo formulisati na način shvatljiv ispitanicima.

Ključne reči: socijalno preduzetništvo, socio-demografske varijable, ispitanici.

UVOD

S obzirom na sve veće ekonomske probleme u celom svetu, posebno porast socijalnih nejednakosti praćen konstantnim porastom nezaposlenosti i porastom siromaštva, socijalno preduzetništvo u određenoj meri bi trebalo doprineti amortizovanju ovih problema. Pozitivni efekti socijalnog preduzetništva impliciraju logistiku države kroz

uređenu zakonodavno-pravnu regulativu. Većina država je 2015. godine usvojila Agendu za održivi razvoj 2030, dok su kasnije 2017., usvojile 17 ciljeva održivog razvoja usmerenih na iskorenjivanje siromaštva, zaštitu životne sredine, obezbeđivanje mira i prosperiteta, povezanih sa ovom agendom (Sustainable Development Goals SDGs), gde je naglašeno da realizacija ciljeva podrazumeva podršku vlade/a i privrede (Milovanović, 2020).

Obrazlažući ideju o savršenoj državi David Hume (Dejvid Hjum), kao faktor od koga zavise svi aspekti uspostavljanja savršene države, navodi izvršnu vlast (Hjum, 2008:90, 91 i 300).

Pojedini autori gramzivost ističu kao jedan od glavnih uzročnika problema u ekonomiji, počev od pojedinaca do najvećih svetskih korporacija (Ruso, 2011). Neki teoretičari asimetriju prosperiteta ljudi i prosperiteta teritorija vide kao posledicu demografskih i socioloških promena u strukturi stanovništva, apostrofirajući da variranje dohodka stanovništva između regiona podstiče sve ostale razlike (Očić, 2003). Jedan od generatora problema socijalnih nejednakosti, na svim nivoima-lokalnom, regionalnom, kontinentalnom i svetskom nivou, jeste, kontrola privrede od strane velikih korporacija (Vujović, 2008). Činjenica da pojedini američki penzioni fondovi raspolažu sa stotinama milijardi dolara, potvrđuje moć koja može da ruši ili uspostavlja ne samo vlade već i države, izdižući ekonomsku moć korporacija iznad država (Vujović, i ostali 2011). „Njemačka, Francuskoj i zemljama juga nameće spornu kriznu politiku, dok joj kupovinom evroobveznica Evropska Centralna banka pruža neophodnu podršku. (...) Pomislio sam na groznu nezaposlenost mladih na jugu Evrope kao jedne od posledica tereta štednje na najslabije karike nekog društva“ (Habermas, 2013:22).

Različite forme socijalnog preduzetništva: kao udruženja građana, socijalne zadruge, poslovni inkubatori, ali i kao standardna društva sa ograničenom odgovornošću, determinisane su zakonodavno-pravnom regulativom koja uređuje osnivanje i rad ovih organizacija, donosi mere fiskalne i monetarne politike usmerene ka ovim organizacijama, itd. (<https://www.secons.net/topics.php?t=43>, 22.04.2020). Pitanje, koji oblik socijalnog preduzetništva je neophodan zajednici, u kom pravcu usmeravati poslovne napore, budući preduzetnici rešavaju zahvaljujući informacijama (Vujić, 2011), gde važnu ulogu imaju sredstva informisanja, posebno internet (Vujić, 2010).

Kada je u pitanju zakonodavno-pravni aspekt socijalnog preduzetništva u Srbiji, treba naglasiti da je u skupštinskoj proceduri donošenje Zakona o socijalnom preduzetništvu (www.parlament.gov.rs > lat > pdf > predlozi_zakona, 22.04.2020).

Grad Zrenjanin kao poznati industrijski centar Banata i Vojvodine, po površini teritorije od (1.326 km²), najveći je grad u Vojvodini i drugi u Srbiji, dok je po broju stanovnika (76.511 stanovnika po popisu iz 2011) najveći grad u srpskom delu Banata (Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011., u Republici Srbiji, 2012).

U istraživanju je učestvovalo ukupno 235 ispitanika, a od toga je 165 ispitanika (70,2%) bilo muškog, a 70 ispitanika (29,8%) ženskog pola. Posmatrano po starosnim grupama ispitanici su podeljeni u pet grupa: 2,1 % ispitanika je bilo uzrasta između 20 i 30 godina, zatim 8,5 % ispitanika se našlo u kategoriji uzrasta između 31 i 40 godina, u kategoriji između 41 i 50 godina se našlo 59,6% ispitanika, zatim u grupi od 51 do 65 godina 25,5% ispitanika, dok 4,3 % ispitanika je bilo starosti iznad 65 godina. Kada se ispitanici posmatraju prema radnom statusu u uzorku se našlo 74,5% zaposlenih, 14,9% nezaposlenih i 10,6% penzionera. Što se tiče stečenog obrazovanja, u ovom uzorku se našlo 2,1% ispitanika sa završenom samo osnovnom školom, 38,3% sa završenom srednjom školom, 31,9% ispitanika sa završenom višom ili visokom školom, dok 27,7% ispitanika ima završen master, magistraturu ili doktorat. Zatim, ispitanici su bili podeljeni u sledeće kategorije prema visini ličnih mesečnih prihoda: 6,4% ispitanika ne ostvaruje lične prihode, 38,3% ispitanika navelo je da su njihovi lični prihodi ispod proseka, 51,1% ima prosečne prihode, 4,3% njih ostvaruje prihode koji su iznad proseka. Osim ličnih prihoda, ispitanici su bili pitani i za mesečni prihod domaćinstva pa su i prema tome podeljeni u nekoliko grupa: 6,4% ispitanika živi u domaćinstvu čiji su ukupni prihodi ispod proseka, 48,9 % ima prosečne prihode, 44,7% njih živi u domaćinstvu koja imaju prihode iznad proseka. Posmatrajući broj članova domaćinstva, pokazano je da 10,6% ispitanika živi samostalno, kod 31,9% ispitanika je pokazano da žive u dvočlanom domaćinstvu, njih 19,1% živi u tročlanom, 31,9% u četvoročlanom, 4,3% živi u petočlanom domaćinstvu, 2,1% ispitanika živi u domaćinstvu sa preko pet članova. Što se tiče podele ispitanika prema tome koliko članova njihovih domaćinstava ostvaruje prihode, pokazuje se da kod 40,4% ispitanika samo jedan član ostvaruje prihode, kod 57,4% ispitanika dva člana, dok kod 2,1% ispitanika tri člana ostvaruju prihode.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je kvantitativnog tipa i sprovedeno je putem upitnika u okviru kojeg su se u prvom delu pitanja odnosila na socio-demografske podatke o ispitaniku, dok je u

drugom delu grupa zavisnih varijabli bila operacionalizovana putem tvrdnji, koje su ocenjivane preko Likertove skale. Pomenutim tvrdnjama smo ispitivali mišljenje ispitanika o potencijalu za pokretanje (osnivanje) socijalnog preduzetništva.

Za analizu podataka koristili smo: deskriptivnu analizu (procenite, aritmetičku sredinu), H_i – kvadrat test, t-test, jednofaktorsku analizu varijanse i Pirsonov koeficijent korelacije. Razina statističke značajnosti postavljena je na $p < 0.05$, a svi dobijeni podaci su obrađeni u programu SPSS, verzija 23.

Nezavisne varijable u ovom istraživanju su bile pol, uzrast, stepen stručne spreme ispitanika, mesečni lični prihod ispitanika, mesečni prihod domaćinstva, broj članova koji žive u domaćinstvu i broj članova domaćinstva koji ostvaruju prihode.

Zavisnim varijablama ispitivalo se mišljenje ispitanika o potencijalu za preduzetništvo. Pomenuto se ispitivalo preko 14 tvrdnji gde su ispitanici na petostepenoj skali Likertovog tipa procenjivali u kojoj meri se slažu sa njima.

Većina ispitanika (44,7%) smatra da u okruženju ne postoji puno šansi za pokretanje sopstvenog biznisa, sedam od 10 ispitanika (70,2%) se ne slaže sa tvrdnjom da je infrastruktura društva povoljna za pokretanje sopstvenog biznisa, a 85,1% ne smatra da je preduzetništvo dobro podržano od strane nadležnih institucija. Najveći broj ispitanih (61,7%) ne smatra da ima dobre uslove da započne sopstveni biznis, a 44,6% njih ne želi da pokrene sopstveni biznis u oblasti u kojoj je konkurencija visoka. Za 53,2% anketiranih samostalni preduzetnički posao pruža više zadovoljstva nego zaposlenje u velikoj kompaniji, 46,8% njih želi da se takmiči na tržištu i ostvari dostignuća, međutim većina (36,2%) nije spremna na visoke rizike. Sopstveni biznis volelo bi da pokrene više od polovine ispitanika (51,1%), 59,5% njih smatra da bi uz sopstveni posao mogao bolje da kontroliše svoj život, a 42,6% njih slaže se sa tvrdnjom da su inovativniji od drugih. Većina ispitanih (38,3%) smatra da njihova porodica misli da je za njih dobro da postanu preduzetnici, dok 46,8% smatra da pomenuto misle i/ili njihovi prijatelji. Najveći broj ispitanika (57,4%) oduvek je želelo da razvije sopstveni biznis.

Tabela br.1. Ponuđene opcije pitanja/tvrdnji i opcije odgovora

	1	2	3	4	5	BO
1. U okruženju nepostoji puno šansi za pokretanje sopstvenog biznisa	8.5%	36.2%	38.3%	17.0%	/	/
2. Infrastruktura društva je povoljna za pokretanje sopstvenog biznisa	19.1%	51.1%	19.1%	10.6%	/	/
3. Preduzetništvo je dobro podržano od strane nadležnih institucija	31.9%	53.2%	10.6%	4.3%	/	/
4. Imam dobre uslove da započnem sopstveni biznis	23.4%	38.3%	34.0%	4.3%	/	/

5. Ne želim da pokrenem sopstveni biznis u oblasti u kojoj je konkurencija visoka	8.5%	21.3%	25.5%	34.0%	10.6%	/
6. Samostalan preduzetnički posao pruža mi više zadovoljstva nego da sam zaposlen u velikoj kompaniji	2.1%	6.4%	38.3%	44.7%	8.5%	/
7. Želim da se takmičim na tržištu i ostvarim dostignuća	12.8%	8.5%	31.9%	40.4%	6.4%	/
8. Spreman sam na visoke rizike	14.9%	21.3%	34.0%	21.3%	6.4%	2.1%
9. Voleo/la bih da pokrenem sopstveni biznis	12.8%	6.4%	29.8%	42.6%	8.5%	/
10. Uz sopstveni posao mogao/la bih bolje da kontrolišem svoj život	10.6%	/	29.8%	48.9%	10.6%	/
11. Inovativniji/ja sam od drugih	4.3%	12.8%	38.3%	29.8%	12.8%	2.1%
12. Moja porodica misli da je za mene dobro da postanem preduzetnik	8.5%	14.9%	38.3%	31.9%	6.4%	/
13. Moji prijatelji misle da je za mene dobro da postanem preduzetnik	8.5%	10.6%	34.0%	36.2%	10.6%	/
14. Oduvek sam želeo/la da razvijem sopstveni biznis	6.4%	6.4%	27.7%	46.8%	10.6%	2.1%

*1- Uopšte se ne slažem, 2-Ne slažem se, 3-Nisam siguran/-na, 4-Slažem se, 5-U potpunosti se slažem,

BO – bez odgovora. Izvor: Autori

Hi kvadrat test

Hi kvadrat test je otkrio statistički značajnu razliku (na nivou 0,05) kod mišljenja ispitanika da preduzetnici i vlasnici koji obavljaju privatan posao u Srbiji ostvaruju više prihode od zaposlenih. Razlika je otkrivena s obzirom na pol ispitanika $\chi^2(2, 235)=17.987$, starost $\chi^2(8,235) =18.456$, radni status $\chi^2(4, 235) =10.199$, obrazovanje $\chi^2(6, 235) =36.192$, mesečni lični prihod $\chi^2(6, 235)=37.297$, mesečni prihod domaćinstva $\chi^2(4, 235) =23.393$ i broj članova domaćinstva $\chi^2(10, 235)= 27.193$.

Kada je reč o razlikama među ispitanicima s obzirom na pol, rezultati pokazuju da se muškarci u većem broju (87,5%), nego žene (64,3%), slažu da preduzetnici i vlasnici koji obavljaju privatan posao u Srbiji ostvaruju više prihode.

Pokazuje se da se ispitanici razlikuju i s obzirom na starost, dok svi ispitanici starosti između 20 i 40 godina, kao i oni preko 65 smatraju da preduzetnici i vlasnici u Srbiji ostvaruju više prihode od zaposlenih, ispitanici starosti od 41 do 50 godina pomenuto smatraju u manjoj meri (74,1%).

Razlike su pronađene i s obzirom na radni status. Dok svi penzioneri smatraju da preduzetnici i vlasnici u Srbiji ostvaruju veće prihode nego zaposleni, broj onih koji smatraju pomenuto niži je među nezaposlenima (71,4%) i zaposlenima (79,4%).

Rezultati pokazuju i razlike između ispitanika različitog obrazovanja. Podaci pokazuju da svi ispitanici sa završenom samo osnovnom školom i oni sa masterom, magistraturom i doktoratom smatraju da preduzetnici i vlasnici u Srbiji zarađuju više od

zaposlenih, dok je taj broj je značajno manji među ispitanicima sa završenom višom ili visokom školom (60%).

Posmatrajući rezultate prema mesečnom ličnom prihodu pokazuje se da svi ispitanici bez ličnih prihoda smatraju da preduzetnici i vlasnici u Srbiji zarađuju više od zaposlenih, dok ispitanici sa ispodprosečnim prihodima pomenuto smatraju u značajno manjoj meri (66,7%).

Razlike su pronađene i s obzirom na mesečni prihod domaćinstva, a podaci pokazuju da se ispitanici sa iznad prosečnim mesečnim prihodima domaćinstva (85,7%) u većem procentu slažu da preduzetnici i vlasnici u Srbiji zarađuju više od zaposlenih, u poređenju sa onima sa ispodprosečnim prihodima domaćinstva (66,7%).

Pokazuje se da se ispitanici razlikuju i s obzirom na broj članova domaćinstva. Svi ispitanici koji žive u domaćinstvu sa tri, pet ili više od 5 članova smatraju da preduzetnici i vlasnici u Srbiji ostvaruju više prihode od zaposlenih, dok je taj broj manji među ispitanicima iz četvoročlanih domaćinstava (66,7%).

T - TEST

T testom se ispitivalo da li između ispitanika različitog pola ima razlika u odgovorima na zavisnim varijablama u okviru kojih se procenjivalo mišljenje ispitanika o potencijalu za preduzetništvo.

T-test pokazuje da se ispitanici razlikuju u pogledu slaganja sa tvrdnjom “infrastruktura društva je povoljna za pokretanje sopstvenog biznisa” $t(233)=-3,35$, $p<.01$. Rezultati pokazuju da se sa pomenutim u većoj meri ne slažu muškarci (2,09), nego žene (2,50).

Potom, pokazuje se da se ispitanici razlikuju s obzirom na njihovu spremnost na visoke rizike $t(228)=3,62$, $p<.01$. Podaci pokazuju da su žene (2,43) manje spremne na visoke rizike nego muškarci (3,00).

Rezultati pokazuju i razliku između ispitanika s obzirom na inovativnost $t(228)=4,16$, $p<0,01$, a pokazuje se da muškarci u većoj meri (3,52) nego žene (2,92) smatraju da su inovativniji od drugih.

Razlike s obzirom na pol su pronađene i kod tvrdnje “moji prijatelji misle da je za mene dobro da postanem preduzetnik” $t(233)=2,81$, $p<0,01$. Rezultati pokazuju da muškarci u većoj meri (3,42) od žena (3,00) smatraju da njihovi prijatelji misle da je za njih dobro da postanu preduzetnici.

Za procenu ostalih zavisnih varijabli nisu dobijene statistički značajne razlike među polovima.

ANOVA (analiza varijanse)

Jednofaktorskom analizom varijanse (ANOVA) istražen je uticaj starosti na mišljenje ispitanika o potencijalu za preduzetništvo. Subjekti su po starosti podeljeni u pet grupa (20 do 30 godina, 31 do 40 godina, 41 do 50 godina, 51 do 65 godina i iznad 65 godina).

Rezultati pokazuju da između ispitanika postoje razlike kod slaganja sa tvrdnjom “u okruženju postoji puno šansi za pokretanje sopstvenog biznisa” $F(4,230)=6.43$, $p<0.01$, a pokazuje se da sa pomenutom tvrdnjom u najmanjoj meri slažu ispitanici starosti između 20 i 30 godina (1,00).

Značajne razlike između ispitanika dobijaju se i kada je reč o njihovom mišljenju “da je infrastruktura društva povoljna za pokretanje sopstvenog biznisa” $F(4,230)=10.47$, $p<0.01$, a rezultati pokazuju da pomenuto mišljenje u najmanjem procentu dele najmlađi ispitanici (1,00).

Razlike između ispitanika pronađene su i kada je reč o njihovom mišljenju “da je preduzetništvo dobro podržano od strane nadležnih institucija” $F(4,225)=63.26$, $p<0.01$, a rezultati pokazuju da pomenuto mišljenje u najmanjem procentu imaju ispitanici između 20 i 30 godina starosti (1,00).

Istom analizom pronađena je statistički značajna razlika između ispitanika i kod slaganja sa tvrdnjom “imam dobre uslove da započnem sopstveni biznis” $F(4,230)=5.38$, $p<0.01$, a pokazuje se da se sa pomenutim u najmanjoj meri slažu ispitanici starosti između 20 i 30 godina (1,00).

Rezultati pokazuju da razlika između ispitanika postoji i kada je reč o slaganju sa tvrdnjom “ne želim da pokrenem sopstveni biznis u oblasti u kojoj je konkurencija visoka” $F(4,230)=8.26$, $p<0.01$, a rezultati pokazuju da se sa pomenutom tvrdnjom u najvećoj meri slažu ispitanici stariji od 65 godina (4,00).

Statistički značajne razlike između ispitanika dobijaju se i kada je reč o njihovom mišljenju “da bi im samostalan preduzetnički posao pružio više zadovoljstva nego da su zaposleni u velikoj kompaniji” $F(4,230)=6.17$, $p<0.01$, a rezultati pokazuju da pomenuto mišljenje prevladuje kod najmlađih ispitanika (5,00).

Značajne razlike između ispitanika dobijaju se i kada je reč o njihovoj želji “da se takmiče na tržištu i ostvare dostignuća” $F(4,230)=7.76$, $p<0.01$, a rezultati pokazuju da pomenuto mišljenje u većem procentu od ostalih grupa smatraju ispitanici starosti između 31 i 40 godina (3,75).

Razlike između ispitanika pronađene su i kada je reč o “njihovoj spremnosti na visoke rizike” $F(4,225)=10.34$, $p<0.01$, a rezultati pokazuju da su na pomenuto najmanje spremni najstariji ispitanici (2,00).

Istom analizom pronađena je statistički značajna razlika između ispitanika i kod slaganja sa tvrdnjom “voleo/la bih da pokrenem sopstveni biznis” $F(4,230)=23.48$, $p<0.01$, a pokazuje se da se sa pomenutim u većoj meri od ostalih grupa slažu ispitanici starosti između 31 i 40 godina (3,75).

Rezultati pokazuju da razlika između ispitanika postoji i kada je reč o slaganju sa tvrdnjom “uz sopstveni posao mogao/la bih bolje da kontrolišem svoj život” $F(4,230)=9.22$, $p<0.01$, a rezultati pokazuju da se sa pomenutom tvrdnjom u većoj meri od ostalih slažu ispitanici starosti između 41 i 50 godina (3,64).

Statistički značajne razlike između ispitanika dobijaju se i kada je reč “o njihovom mišljenju da su inovativniji od drugih” $F(4,225)=2.78$, $p<0.05$, a rezultati pokazuju da pomenuto mišljenje prevlađuje kod ispitanika starosti između 31 i 40 godina (4,00).

Značajne razlike između ispitanika dobijaju se i kada je reč o slaganju sa tvrdnjom “moja porodica misli da je za mene dobro da postanem preduzetnik” $F(4,230)=7.38$, $p<0.01$, a rezultati pokazuju da se sa pomenutim u najmanjoj meri slažu najmlađi ispitanici (1,00).

Razlike između ispitanika pronađene su i kada je reč o njihovom slaganju sa tvrdnjom “Moji prijatelji misle da je za mene dobro da postanem preduzetnik” $F(4,230)=11.08$, $p<0.01$, a rezultati pokazuju da se sa pomenutim najmanje slažu najmlađi ispitanici (1,00).

Istom analizom pronađena je statistički značajna razlika između ispitanika i kod slaganja sa tvrdnjom “oduvek sam želeo/la da razvijem sopstveni biznis” $F(4,225)=15.81$, $p<0.01$, a pokazuje se da se sa pomenutim u većoj meri od ostalih grupa slažu ispitanici starosti između 31 i 40 godina (4,00).

Jednofaktorskom analizom varijanse (ANOVA) istražen je i uticaj radnog statusa na mišljenje ispitanika o potencijalu za preduzetništvo. Subjekti su po radnom statusu podeljeni u pet grupa (zaposleni, nezaposleni, učenici, student, penzioneri). U uzorku nije bilo učenika i studenata.

Rezultati pokazuju da između ispitanika postoje razlike kod slaganja sa tvrdnjom “u okruženju postoji puno šansi za pokretanje sopstvenog biznisa” $F(2,232)=17.23$, $p<0.01$, a pokazuje se da sa pomenutom tvrdnjom u značajno manjoj meri slažu nezaposleni ispitanici (2,00) u poređenju sa penzionerima (3,20).

Značajne razlike između ispitanika dobijaju se i kada je reč o njihovom mišljenju “da je infrastruktura društva povoljna za pokretanje sopstvenog biznisa” $F(2,232)=12.89$, $p<0.01$, a rezultati pokazuju da pomenuto mišljenje u najmanjem broju dele nezaposleni ispitanici (2,00).

Razlike između ispitanika pronađene su i kada je reč o njihovom mišljenju “da je preduzetništvo dobro podržano od strane nadležnih institucija” $F(2,232)=26.86$, $p<0.01$, a rezultati pokazuju da pomenuto mišljenje u najmanjem procentu imaju nezaposleni ispitanici (1,57).

Rezultati pokazuju da razlika između ispitanika postoji i kada je reč o slaganju sa tvrdnjom “ne želim da pokrenem sopstveni biznis u oblasti u kojoj je konkurencija visoka” $F(2,232)=19.42$, $p<0.01$, a rezultati pokazuju da se sa pomenutom tvrdnjom u većoj meri od ostalih slažu penzioneri (3,40).

Statistički značajne razlike između ispitanika dobijaju se i kada je reč o njihovom mišljenju “da bi im samostalan preduzetnički posao pružio više zadovoljstva nego da su zaposleni u velikoj kompaniji” $F(2,232)=7.45$, $p<0.01$, a rezultati pokazuju da se sa pomenutim u manjoj meri od ostalih slažu zaposleni ispitanici (3,40).

Značajne razlike između ispitanika dobijaju se i kada je reč o njihovoj želji da se takmiče na tržištu i ostvare dostignuća $F(2,232)=3.38$, $p<0.05$, a rezultati pokazuju da pomenuto mišljenje u manjem procentu od ostalih grupa imaju nezaposleni ispitanici (2,86).

Istom analizom pronađena je statistički značajna razlika između ispitanika i kod slaganja sa tvrdnjom “voleo/la bih da pokrenem sopstveni biznis” $F(2,232)=5.93$, $p<0.01$, a pokazuje se da se sa pomenutim u većoj meri od ostalih grupa slažu penzioneri (3,60).

Rezultati pokazuju da razlika između ispitanika postoji i kada je reč o slaganju sa tvrdnjom “uz sopstveni posao mogao/la bih bolje da kontrolišem svoj život” $F(2,232)=5.02$, $p<0.01$, a rezultati pokazuju da se sa pomenutom tvrdnjom u većoj meri od ostalih slažu penzioneri (4,00).

Jednofaktorskom analizom varijanse (ANOVA) istražen je i uticaj obrazovanja na mišljenje ispitanika o potencijalu za preduzetništvo. Subjekti su po obrazovanju podeljeni u četiri grupe (osnovna škola, srednja škola, viša škola/visoka škola master/magistar/doktor).

Rezultati pokazuju da između ispitanika postoje razlike kod slaganja sa tvrdnjom “u okruženju postoji puno šansi za pokretanje sopstvenog biznisa” $F(3,231)=26.58$,

$p < 0.01$, a pokazuje se da sa pomenutom tvrdnjom u najmanjoj meri slažu ispitanici sa završenom samo osnovnom školom (1,00).

Značajne razlike između ispitanika dobijaju se i kada je reč o njihovom mišljenju “da je infrastruktura društva povoljna za pokretanje sopstvenog biznisa” $F(3,231)=3.9$, $p < 0.01$, a rezultati pokazuju da pomenuto mišljenje u najmanjem procentu dele ispitanici sa završenom samo osnovnom školom (1,00).

Razlike između ispitanika pronađene su i kada je reč o “njihovom mišljenju da je preduzetništvo dobro podržano od strane nadležnih institucija” $F(3,231)=6.2$, $p < 0.01$, a rezultati pokazuju da pomenuto mišljenje u najmanjem procentu imaju ispitanici sa završenom samo osnovnom školom (1,00).

Istom analizom pronađena je statistički značajna razlika između ispitanika i kod slaganja sa tvrdnjom “imam dobre uslove da započnem sopstveni biznis” $F(3,231)=9.47$, $p < 0.01$, a pokazuje se da se sa pomenutim u najmanjoj meri slažu ispitanici sa završenom samo osnovnom školom (1,00).

Rezultati pokazuju da razlika između ispitanika postoji i kada je reč o slaganju sa tvrdnjom “ne želim da pokrenem sopstveni biznis u oblasti u kojoj je konkurencija visoka” $F(3,231)=8.42$, $p < 0.01$, a rezultati pokazuju da se sa pomenutom tvrdnjom u najvećoj meri slažu ispitanici sa završenim masterom, magistraturom ili doktoratom (3,46).

Statistički značajne razlike između ispitanika dobijaju se i kada je reč “o njihovom mišljenju da bi im samostalan preduzetnički posao pružio više zadovoljstva nego da su zaposleni u velikoj kompaniji” $F(3,231)=18.76$, $p < 0.01$, a rezultati pokazuju da pomenuto mišljenje preovlađuje kod ispitanika sa završenom samo osnovnom školom (5,00).

Značajne razlike između ispitanika dobijaju se i kada je reč o njihovoj “želji da se takmiče na tržištu i ostvare dostignuća” $F(3,231)=7.43$, $p < 0.01$, a rezultati pokazuju da pomenuto mišljenje u većem procentu od ostalih grupa imaju srednjeobrazovani ispitanici (3,28).

Razlike između ispitanika pronađene su i kada je reč o njihovoj spremnosti na visoke rizike $F(3,226)=7.53$, $p < 0.01$, a rezultati pokazuju da su na pomenuto najmanje spremni ispitanici sa završenim masterom, magistraturom ili doktoratom (2,62).

Istom analizom pronađena je statistički značajna razlika između ispitanika i kod slaganja sa tvrdnjom “voleo/la bih da pokrenem sopstveni biznis” $F(3,231)=9.41$,

$p < 0.01$, a pokazuje se da se sa pomenutim u većoj meri od ostalih grupa slažu visokoobrazovani ispitanici (3,47).

Rezultati pokazuju da razlika između ispitanika postoji i kada je reč o slaganju sa tvrdnjom “uz sopstveni posao mogao/la bih bolje da kontrolišem svoj život” $F(3,231)=25.1$, $p < 0.01$, a rezultati pokazuju da se sa pomenutom tvrdnjom u većoj meri od ostalih slažu srednjeobrazovani ispitanici (4,00).

Značajne razlike između ispitanika dobijaju se i kada je reč o slaganju sa tvrdnjom “moja porodica misli da je za mene dobro da postanem preduzetnik” $F(3,231)=10.51$, $p < 0.01$, a rezultati pokazuju da se sa pomenutim u najmanjoj meri slažu ispitanici sa završenom samo osnovnom školom (1,00).

Razlike između ispitanika pronađene su i kada je reč o njihovom slaganju sa tvrdnjom “moji prijatelji misle da je za mene dobro da postanem preduzetnik” $F(3,231)=12.65$, $p < 0.01$, a rezultati pokazuju da se sa pomenutim najmanje slažu ispitanici sa završenom samo osnovnom školom (1,00).

Istom analizom pronađena je statistički značajna razlika između ispitanika i kod slaganja sa tvrdnjom “oduvek sam želeo/la da razvijem sopstveni biznis” $F(3,226)=15.9$, $p < 0.01$, a pokazuje se da se sa pomenutim u većoj meri od ostalih grupa slažu više i visokoobrazovani ispitanici (3,79).

Jednofaktorskom analizom varijanse (ANOVA) istražen je i uticaj ličnih prihoda na mišljenje ispitanika o potencijalu za preduzetništvo. Subjekti su po visini mesečnih ličnih prihoda podeljeni u četiri grupe: bez ličnih prihoda, prihodi ispod proseka, prosečni prihodi i prihodi iznad proseka.

Značajne razlike između ispitanika dobijaju se i kada je reč o njihovom mišljenju da je infrastruktura društva povoljna za pokretanje sopstvenog biznisa $F(3,231)=3.16$, $p < 0.05$, a rezultati pokazuju da pomenuto mišljenje u najmanjem procentu dele ispitanici sa ispodprosečnim prihodima (2,33).

Statistički značajne razlike između ispitanika dobijaju se i kada je reč o njihovom mišljenju da bi im samostalan preduzetnički posao pružio više zadovoljstva nego da su zaposleni u velikoj kompaniji $F(3,231)=6.61$, $p < 0.01$, a rezultati pokazuju da pomenuto mišljenje preovlađuje kod ispitanika koji ne ostvaruju lične prihode (4,50).

Razlike između ispitanika pronađene su i kada je reč o njihovoj spremnosti na visoke rizike $F(3,226)=2.67$, $p < 0.05$, a rezultati pokazuju da su na pomenuto najmanje spremni ispitanici sa ispodprosečnim prihodima (2,33).

Istom analizom pronađena je statistički značajna razlika između ispitanika i kod slaganja sa tvrdnjom “oleo/la bih da pokrenem sopstveni biznis” $F(3,231)=5.56$, $p<0.01$, a pokazuje se da se sa pomenutim u većoj meri od ostalih grupa slažu ispitanici koji ne ostvaruju prihode (4,00).

Statistički značajne razlike između ispitanika dobijaju se i kada je reč o njihovom mišljenju da su inovativniji od drugih $F(3,226)=2.68$, $p<0.05$, a rezultati pokazuju da pomenuto mišljenje preovlađuje kod ispitanika sa ispodprosečnim prihodima (4,00).

Jednofaktorskom analizom varijanse (ANOVA) istražen je i uticaj prihoda domaćinstva na mišljenje ispitanika o preduzetništvu. Subjekti su po visini mesečnih prihoda domaćinstva podeljeni u četiri grupe: domaćinstva bez prihoda, domaćinstva sa prihodima ispod proseka, domaćinstva sa prosečnim prihodima i domaćinstva sa prihodima iznad proseka. U uzorku nije bilo domaćinstva bez prihoda.

Statistički značajne razlike između ispitanika dobijaju se kada je reč o njihovom mišljenju da su inovativniji od drugih $F(2,227)=8.19$, $p<0.01$, a rezultati pokazuju da pomenuto mišljenje preovlađuje kod ispitanika koji žive u domaćinstvima sa ispodprosečnim prihodima (4,00).

Jednofaktorskom analizom varijanse (ANOVA) istražen je i uticaj broja članova domaćinstva na mišljenje ispitanika o preduzetništvu. Subjekti su po broju članova domaćinstva podeljeni u šest grupa (jedan, dva, tri, četiri, pet i više od pet članova domaćinstva).

Rezultati pokazuju da između ispitanika postoje razlike kod slaganja sa tvrdnjom U okruženju postoji puno šansi za pokretanje sopstvenog biznisa $F(5,229)=23.53$, $p<0.01$, a pokazuje se da sa pomenutom tvrdnjom u najmanjoj meri slažu ispitanici koji žive u domaćinstvima sa više od 5 članova (1,00).

Značajne razlike između ispitanika dobijaju se i kada je reč o njihovom mišljenju da je infrastruktura društva povoljna za pokretanje sopstvenog biznisa $F(5,229)=9.11$, $p<0.01$, a rezultati pokazuju da pomenuto mišljenje u najmanjem procentu dele ispitanici koji žive u domaćinstvima sa više od 5 članova (1,00).

Razlike između ispitanika pronađene su i kada je reč o njihovom mišljenju da je preduzetništvo dobro podržano od strane nadležnih institucija $F(5,229)=11.01$, $p<0.01$, a rezultati pokazuju da pomenuto mišljenje u najmanjem procentu imaju ispitanici koji žive u domaćinstvima sa više od 5 članova (1,00).

Istom analizom pronađena je statistički značajna razlika između ispitanika i kod slaganja sa tvrdnjom “imam dobre uslove da započnem sopstveni biznis”

$F(5,229)=13.3$, $p<0.01$, a pokazuje se da se sa pomenutim u najmanjoj meri slažu ispitanici koji žive u domaćinstvima sa više od 5 članova (1,00).

Rezultati pokazuju da razlika između ispitanika postoji i kada je reč o slaganju sa tvrdnjom “ne želim da pokrenem sopstveni biznis u oblasti u kojoj je konkurencija visoka” $F(5,229)=4.46$, $p<0.01$, a rezultati pokazuju da se sa pomenutom tvrdnjom u najvećoj meri slažu ispitanici koji žive sami (3,80).

Statistički značajne razlike između ispitanika dobijaju se i kada je reč o njihovom mišljenju “da bi im samostalan preduzetnički posao pružio više zadovoljstva nego da su zaposleni u velikoj kompaniji” $F(5,229)=2.29$, $p<0.05$, a rezultati pokazuju da pomenuto mišljenje preovlađuje kod ispitanika koji žive u domaćinstvima sa više od 5 članova (4,00).

Značajne razlike između ispitanika dobijaju se i kada je reč o njihovoj želji da se takmiče na tržištu i ostvare dostignuća $F(5,229)=4.85$, $p<0.01$, a rezultati pokazuju da pomenuto mišljenje u većem procentu od ostalih grupa imaju ispitanici koji žive u domaćinstvima sa više od 5 članova (4,00).

Razlike između ispitanika pronađene su i kada je reč o njihovoj spremnosti na visoke rizike $F(5,224)=7.86$, $p<0.01$, a rezultati pokazuju da su na pomenuto u većoj meri od ostalih grupa spremniji ispitanici koji žive u domaćinstvima sa više od 5 članova (4,00). Istom analizom pronađena je statistički značajna razlika između ispitanika i kod slaganja sa tvrdnjom “voleo/la bih da pokrenem sopstveni biznis” $F(5,229)=5.77$, $p<0.01$, a pokazuje se da se sa pomenutim u najvećoj meri slažu ispitanici koji žive u domaćinstvima sa više od 5 članova (5,00).

Rezultati pokazuju da razlika između ispitanika postoji i kada je reč o slaganju sa tvrdnjom “uz sopstveni posao mogao/la bih bolje da kontrolišem svoj život” $F(5,229)=3.35$, $p<0.01$, a rezultati pokazuju da se sa pomenutom tvrdnjom u većoj meri od ostalih slažu ispitanici koji žive sami (4,20).

Statistički značajne razlike između ispitanika dobijaju se i kada je reč o njihovom mišljenju da su inovativniji od drugih $F(5,224)=3.32$, $p<0.01$, a rezultati pokazuju da pomenuto mišljenje preovlađuje kod ispitanika koji žive u petočlanom domaćinstvu (4,00).

Razlike između ispitanika pronađene su i kada je reč o njihovom slaganju sa tvrdnjom “moji prijatelji misle da je za mene dobro da postanem preduzetnik” $F(5,229)=2.51$, $p<0.05$, a rezultati pokazuju da se sa pomenutim u većoj meri od ostalih slažu ispitanici koji žive u domaćinstvima sa više od 5 članova (4,00).

Istom analizom pronađena je statistički značajna razlika između ispitanika i kod slaganja sa tvrdnjom “oduvek sam želeo/la da razvijem sopstveni biznis” $F(5,224)=2.66$, $p<0.05$, a pokazuje se da se sa pomenutim u većoj meri od ostalih grupa slažu ispitanici koji žive u domaćinstvima sa više od 5 članova (4,00).

Jednofaktorskom analizom varijanse (ANOVA) istražen je i uticaj broja članova domaćinstva koja zarađuju, na mišljenje ispitanika o potencijalu za preduzetništvo. Subjekti su po broju članova domaćinstva koji ostvaruju prihode podeljeni u šest grupa (nijedan, jedan, dva, tri, četiri i više od četiri članova domaćinstva koji ostvaruju prihode). U uzorku nije bilo ispitanika koji žive u domaćinstvu u kojem više od četiri člana domaćinstva ostvaruju prihode, kao ni domaćinstva u kojem nijedan član ne ostvaruje prihod.

Značajne razlike između ispitanika dobijaju se kada je reč o njihovom mišljenju da je “infrastruktura društva povoljna za pokretanje sopstvenog biznisa” $F(2,232)=4.67$, $p<0.05$, a rezultati pokazuju da pomenuto mišljenje u najmanjem procentu dele ispitanici koji žive u domaćinstvima u kojima 3 člana ostvaruju prihod (2,00).

Istom analizom pronađena je statistički značajna razlika između ispitanika i kod slaganja sa tvrdnjom “imam dobre uslove da započnem sopstveni biznis” $F(2,232)=8.73$, $p<0.01$, a pokazuje se da se sa pomenutim u većoj meri slažu ispitanici koji žive u domaćinstvima u kojima tri člana zarađuju (3,00).

Rezultati pokazuju da razlika između ispitanika postoji i kada je reč o slaganju sa tvrdnjom “ne želim da pokrenem sopstveni biznis u oblasti u kojoj je konkurencija visoka” $F(2,232)=3.04$, $p<0.05$, a rezultati pokazuju da se sa pomenutom tvrdnjom u najvećoj meri slažu ispitanici koji žive u domaćinstvima u kojima samo jedan član zarađuje (3,26).

Značajne razlike između ispitanika dobijaju se i kada je reč o slaganju sa tvrdnjom „moja porodica misli da je za mene dobro da postanem preduzetnik” $F(2,232)=3.95$, $p<0.05$, a rezultati pokazuju da se sa pomenutim u najmanjoj meri slažu ispitanici koji žive u domaćinstvima u kojima tri člana ostvaruju prihod (2,00).

KORELACIJA

Pomoću Pirsonovog koeficijenta linearne korelacije ispitana je međusobna povezanost između zavisnih varijabli kojima smo ispitivali mišljenje ispitanika o potencijalu za preduzetništvo.

Dobijeni rezultati korelacione matrice, navedeni u tabeli 2, pokazuju da je najveći stepen zavisnosti pronađen između tvrdnji “moja porodica misli da je za mene dobro da postanem preduzetnik” i “moji prijatelji misle da je za mene dobro da postanem preduzetnik” ($r=+0,839$, $p < .01$), što znači da sa rastom slaganja sa jednom tvrdnjom raste slaganje i sa drugom i obrnuto.

Tabela 2 Rezultati korelacione matrice

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	1	.583**	.514**	.242**	.259**	-.190**	.028	-.198**	-.116	-.204**	-.127	.004	.025	-.013
2		1	.617**	.234**	.199**	-.122	-.064	-.202**	-.212**	-.114	-.349**	-.007	-.045	-.212**
3			1	.370**	.025	-.100	-.022	-.174**	-.083	-.082	-.194**	-.034	-.162*	-.114
4				1	-.034	-.018	.258**	.101	-.011	.063	.404**	.120	.149*	.208**
5					1	.226**	.330**	.010	.246**	.180**	.079	.201**	.326**	.267**
6						1	.314**	.540**	.423**	.352**	.409**	.530**	.480**	.344**
7							1	.377**	.472**	.525**	.405**	.411**	.528**	.481**
8								1	.384**	.291**	.501**	.317**	.328**	.342**
9									1	.679**	.379**	.672**	.674**	.796**
10										1	.416**	.556**	.571**	.517**
11											1	.291**	.403**	.643**
12												1	.839**	.599**
13													1	.682**
14														1

* $p < .05$; ** $p < .01$

Izvor: Autori

ZAKLJUČAK

Sprovedeno istraživanje može biti od pomoći svim subjektima zainteresovanim za pitanja socijalnog preduzetništva, i preduzetništva uopšte.

Da je uzorak od 235 ispitanika trebao biti veći, takođe, jedan je od zaključaka, međutim, s obzirom na ukupan broj stanovnika i broj radno sposobnog stanovništva u gradu Zrenjaninu relevantnost uzorka je zadovoljavajuća.

Hi kvadrat testom utvrđena je statistički značajna razlika (na nivou 0,05) kod mišljenja ispitanika da preduzetnici i vlasnici koji obavljaju privatni posao u Srbiji ostvaruju više prihode od zaposlenih. Razlika je otkrivena s obzirom na pol ispitanika $\chi^2(2, 235)=17.987$, starost $\chi^2(8,235)=18.456$, radni status $\chi^2(4, 235)=10.199$, obrazovanje $\chi^2(6, 235)=36.192$, mesečni lični prihod $\chi^2(6, 235)=37.297$, mesečni prihod domaćinstva $\chi^2(4, 235)=23.393$ i broj članova domaćinstva $\chi^2(10, 235)=27.193$.

T-test pokazuje da se ispitanici razlikuju u pogledu slaganja sa tvrdnjom “*infrastruktura društva je povoljna za pokretanje sopstvenog biznisa*” $t(233)=-3,35$, $p<.01$. Rezultati pokazuju da se sa pomenutim u većoj meri ne slažu muškarci (2,09), nego žene (2,50).

Potom, pokazuje se da se ispitanici razlikuju s obzirom na njihovu spremnost na visoke rizike $t(228)= 3,62$, $p<.01$. Podaci pokazuju da su žene (2,43) manje spremne na visoke rizike nego muškarci (3,00).

Rezultati Analize varijanse pokazuju da između ispitanika postoje razlike kod slaganja sa tvrdnjom “*u okruženju postoji puno šansi za pokretanje sopstvenog biznisa*” $F(4,230)=6.43$, $p<0.01$, a pokazuje se da sa pomenutom tvrdnjom u najmanjoj meri slažu ispitanici starosti između 20 i 30 godina (1,00).

Značajne razlike između ispitanika dobijaju se i kada je reč o njihovom mišljenju “*da je infrastruktura društva povoljna za pokretanje sopstvenog biznisa*” $F(4,230)=10.47$, $p<0.01$, a rezultati pokazuju da pomenuto mišljenje u najmanjem procentu dele najmlađi ispitanici (1,00).

Rezultati korelacione matrice, navedeni u tabeli 2, pokazuju da je najveći stepen zavisnosti pronađen između tvrdnji “*moja porodica misli da je za mene dobro da postanem preduzetnik*” i “*moji prijatelji misle da je za mene dobro da postanem preduzetnik*” ($r=+0,839$, $p <.01$), što znači da sa rastom slaganja sa jednom tvrdnjom raste slaganje i sa drugom i obrnuto.

LITERATURA

1. David, Hume 2008. *Political Essays*, Published by the Press Syndicate of the University Press.
2. Habermas, Jirgen. Der Špigel-Politika, 09.08.2013. str. 22.
3. Milovanović, Zorana 2020. “*Socijalno preduzetništvo kao generator održivog razvoja*”. Preuzeto 21 april 2020, <http://www.emins.org/socijalno-preduzetnistvo-kao-generator-odrzivog-razvoja/>.
4. Očić, Časlav 2003. *Uvod u regionomiku*. Beograd: Znamen.
5. *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011., u Republici Srbiji*. 2012. Republički zavod za statistiku, Beograd.
6. *Predlog Zakona socijalnom preduzetništvu i zapošljavanju u socijalnim preduzećima, 2019.* Preuzeto 4 april 2020 sa sajta

http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/predlozi_zakona/1688-13Lat.pdf.

7. *Socijalno preduzetništvo, socijalna ekonomija*, <https://www.secons.net/topics.php?t=43>, (22.04.2020).
8. Vujić, Nenad. 2010. “Međusobna konkurentnost štampanih i elektronskih novinskih izdanja”, u: *Industrija*, 38(3), 189-207.
9. Vujić, Nenad. 2011. “Uzroci recesije medijske industrije štampanih medija u Srbiji”, u: *Industrija*, 39(1), 243-260.
10. Vujović, Slavoljub, Stevanović Simo, Petrović Dragana 2010. „Negativni efekti stranih direktnih investicija-iskustva nekih zemalja“, u: *Ekonomika poljoprivrede*, 57(2), 175-192.
11. Vujović, Slavoljub. 2008. *Turizam u svetlu ekonomije*. Beograd: Ekonomski institut.
12. Žan-Žak. Ruso 2011. *Društveni ugovor: o poreklu i osnovama nejednakosti među ljudima-rasprava o naukama i umetnosti*. Beograd: Filip Višnjić.

SUMMARY

The aim of the study is to examine the relationship between sociodemographic variables (gender, age, level of education, monthly personal income of respondents and monthly personal income of the respondent household, number of household members and number of household members earning income) and respondents' opinions on the potential for social entrepreneurship.

The survey is of a quantitative type, conducted in the city of Zrenjanin and was conducted through a questionnaire in which the first part of the questions referred to socio-demographic data of the respondent, while in the second part a group of dependent variables was operationalized through claims, which were evaluated through Likert's scale. With the aforementioned claims, we questioned the respondents' opinion on the potential for social entrepreneurship in the city of Zrenjanin.

Descriptive analysis (percentages, arithmetic mean), Hi-square test, T-test, one-factor analysis of variance and Pearson's correlation coefficient were used for data analysis. The level of statistical significance was set at $p < 0.05$, and all data obtained were processed in SPSS, version 23.

Key words: social entrepreneurship, socio-demographic variable, respondents.